

Вук Гарача¹

УТИЦАЈ САВРЕМЕНИХ ПРОЦЕСА НА ФИЗИОНОМИЈУ НОВОГ САДА, СА ОСВРТОМ НА ТУРИЗАМ

Увод

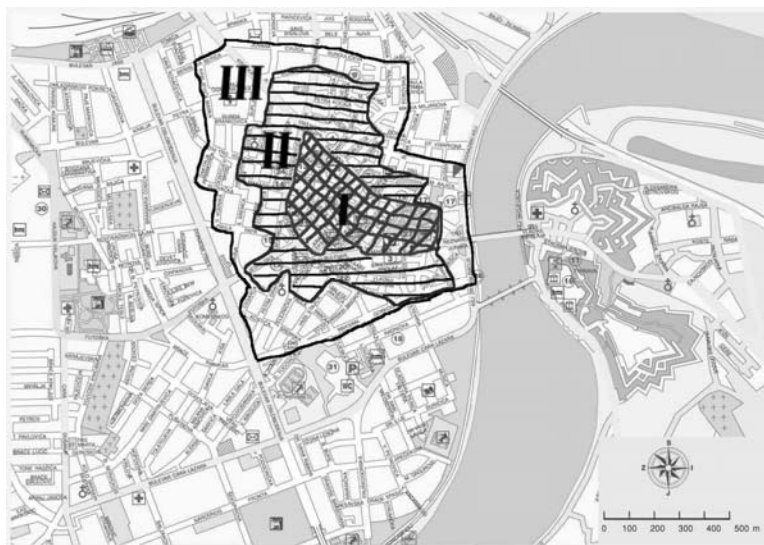
Савремени процеси утичу на различите сегменте у друштву, на друштвене појаве, живот грађана, те на насеља као мјеста живота и рада његових становника. Тако савремени процеси утичу, утицали су и утицаће на развој насеља, његову функцију, а нарочито физиономију. У том смислу рад на тему: „Утицај савремених процеса на физиономију Новог Сада, са освртом на туризам“ има за циљ да покаже какве последице остављају савремени процеси, или жеља локалних грађевинских инвеститора да прате те исте процесе, на изглед, па донекле и функције насеља. Ријеч је о грађевинским радовима, односно изградњи нових објеката на простору старог дијела града. Овдје се, прије свега, мисли на последице које ће ови грађевински подухвати имати на градски, односно културни туризам, кроз нарушавање амбијенталне цјелине. Каже се имати, дакле мисли се на будућност, јер се због недовољне развијености туризма не може говорити о конкретним падовима туристичког промета на подручју Новог Сада, али може о нарушавању атрактивности, као једног од главних елемената сваке дестинације. Значајну улогу у свему овоме имају и градске структуре, као и заводи за заштиту споменика, а у смислу недефинисања обухвата старог градског језгра, дјелатности које су дозвољене на назначеном подручју, те начина његове заштите. То је укратко био и задатак овог рада.

Проблеми дефинисања и заштите старог градског језгра

Постоји континуиран проблем везан за дефинисање старог градског језгра Новог Сада, које још увијек званично не постоји. Ријеч је о дефинисању његових граница и дјелатности које би биле дозвољене у границама означеној зони. Наравно ради се и о начину заштите и третирању објеката у којима се обављају законом дозвољене дјелатности, као и о забрани, односно строго регулисаној грађевинској активности, која би, искључиво била у функцији повећања атрактивне вриједности укупне амбијенталне цјелине. По ријечима пређашње управнице Завода за заштиту

¹ Вук Гарача, Природно-математички факултет, Нови Сад.

споменика Нови Сад, госпође Донке Станчић, сви ранији покушаји да се ријешу проблем дефинисања старог градског језгра Новог Сада, пропали су координираном акцијом тадашњих градских власти. Ради се о томе да би проглашењем старог градског језгра као законске цјелине, сва надлежност на том подручју, по питању градње, дјелатности, одржавања, заштите, те неких других сектора комуналних сектора, биле у рукама самог Завода за заштиту споменика. То очигледно некоме није било у интересу.

Слика 1. – План централног дијела Новог Сада.

I – Зона за коју се мисли да је под заштитом, гдје је већи број појединачних објеката под заштитом.

II – Зона која још увијек посједује амбијенталне вриједности, те заслужује бити под видом заштите.

III – Зона обухвата централне градске квартове, а некада је посједовала амбијенталне вриједности.

Савремени процеси и њихови утицаји на физиономију насеља

Савремени процеси су нешто сасвим нормално, шта више пожељно у свакој друштвеној средини и насељу. Они, на различите начине утичу, утицали су и утицаће на друштвене процесе, начин живота грађана, као и на физиономију насеља и његову функцију, или функцију његових појединих дијелова, хтјели ми то или не. Двјема посљедњим карактеристикама, у овом раду је дат посебан значај. Утицаји тих савремених цивилиза-

цијских токова, могу бити веома корисни и позитивно се одразити на спољашњи изглед насеобинске цјелине. Наравно, то само, уколико су они усмјерени, дозирани и контролисани, односно примјењивани само онолико, колико то одговара потребама локалне заједнице. Тада настају нове амбијенталне цјелине, нови стил и начин живота, али који не угрожава старе тековине, већ их истиче и подстиче. Тако, чувајући традиционалне вриједности, будући процеси могу очекивати да и сами једног дана постану традиционални. Међутим, ако су они неартикулисани, некоординирани, појединачни или стихијски, чак и веома организовано спровођени од стране надлежних локалних органа и виших државних институција, али без свијести о томе чему то води, те какве посљедице може имати у будућности, савремени процеси могу имати и негативну конотацију у цијелој тој причи.

Као што је речено, савремени процеси трају од када је човјек постоји, јер је он склон учењу, мијењању и унапрјеђењу себе и сопствене околине. У том смислу се и њихови утицаји могу пратити кроз простор и вријеме, те тако са дистанце окарактерисати као позитивни или негативни, било у функционалном, било у естетском смислу. Треба рећи, да све што је функционално не мора бити и лијепо, као ни обрнуто, али да то функционално, сигурно може да се доведе на одговарајући естетски ниво и тако задовоље обје стране.

Посматрајући Нови Сад кроз ову проблематику, могу се уочити три периода негативног утицаја савремених процеса на физиономију града, што се прије свега, одразило на естетику, ионако младог и „несигурног“ урбаног ткива. Ради се грађевинским захватима у строгом центру града, који је на карти број 1. означен римским бројем један и укрштеном шрафуром. Изграђени су објекти, који се слободно могу назвати естетским промашајима, обзиром на амбијентално окружење у које су смјештени. Први период односи се на 1928-1938, када се пробија Улица Модене, други од 1960-1980, када се пробија западни дио Булевара Михајла Пупина, и трећи период од 2000. године па на овамо, када се врше појединачни захвати широм I, II и III зоне приказаних на карти број 1.

Период 1928-1938.

У овом периоду тежило се ширењу и модернизацији Новог Сада пробијањем и изградњом сасвим нових широких булевара и читавих градских квартова. Резултати рада су двозначни. Тамо гдје се градио сасвим нови дио града, уз пројектовање широких булевара, примјеном модерне архитектуре тог времена, постигнути су одлични функционални и естетски резултати. Тамо гдје се пробијало постојеће градско ткиво, ради отварања нове улице и уметале нове грађевине, новог архитектонског стила

добијен је потпуни несклад. Примјер за то је Улица Модене са двије зграде, палате, грађене у стилу модерне. То су Танунџићева палата и зграда позната под називом „Албус“, према реклами, која већ деценијама стоји на њој. Том приликом је порушено неколико зграда, које су повезивале Змај Јовину и Улицу Краља Александра, чинећи изванредну амбијенталну цјелину. Међу њима је и некадашња зграда Матице српске, која се наслањала на зграду хотела „Војводина“.

Слика 2. – Танунџићева палата на Тргу Слободе (Група аутора, 2004)

Слика 3. – Десна страна Трга Слободе прије градње палате (Група аутора, 2004)

Период 1960-1980.

Овај период обиљежен је планском изградњом, односно пробијањем западног дијела Булеvara Михајла Пупина, којом приликом су порушене зграде на прелазу из Улице Краља Александра у Народних Хероја, међу којима посебно значајне зграда Мађарске гимназије и јерменска црква. На овим мјестима и у околини граде се, обликом, величином и материјалом, потпуно неприкладни објекти. То су зграде „Базара“, „Норка“, Поште.

Слика 4. – Зграда Континентал банке (Гарача, 2005)

Слика 5. – Зграда Норка, на крају Јеврејске улице (Гарача, 2005)

Још један еклатантан примјер негативног утицаја савремених процеса на физиономију насеља јесте изградња Српског народног позоришта,

када је порушен читав низ објеката на лијевој страни Позоришног трга, некада Јеврејске улице. То је била веома складна цјелина, налик оној на десној страни поменутог трга. Зграда позоришта је дјело модерне архитектуре са краја XX вијека, изграђена од бетона, обложеног бјелим мермерним плочама. Кубичког је облика, строгих ивица и веома сведене архитектонске форме. У том смислу, естетски потпуно испада из окружења у које је смјештена. О томе да је Новосађани никада нису у потпуности прихватили говори и чињеница да је и данас називају „Бункером“.

Слика 6. – Зграда Базара на крају Краља Александра (Гарача, 2005)

Слика 7. – Зграда Српског народног позоришта (Гарача, 2005)

Слика 8. – Улица Краља Александра прије градње Базара (Петровић, 1963)

Слика 9. – Стара Јеврејска прије градње СНП-а (Петровић, 1963)

Период од 2000. године

За овај период карактеристично је потпуно безвлашће и самовоља по питању градње, у строгом центру града. Бар то тако изгледа. Предузимачи су махом, приватници, који купују старе приземне куће и на њиховом мјесту подижу стамбено-пословне објекте високе спратности. То су најчешће четворо до петоспратни објекти са наглашено истуреним средишњим дијелом зграде, тако да се ни хоризонталном, нити вертикалном линијом не уклапају у линију, која даје основну физиономију граду. Као флагрантно кршење традиционалних начела градње и прије свега, спољне

18. Да ли је Нови Сад туристички атрактиван? (Ако није да ли би могао бити?)

Понуђени одговори: а) да б) не ц) не, али би могао бити

Одговори су били следећи:

На 16. питање које се односило на заштиту старог градског језгра, потврдно је одговорило **43,8%**, негативно **13,2%**, а да не зна **43 %** испитаника. На овим одговорима се види заблуда великог броја Новосађана да постоји старо градско језгро и да је под заштитом државе. Истина је да је велики број појединачних објеката под заштитом, али и да старо језгро није законом дефинисано. Питање 17. било је везано за изградњу Париског магацина. Ову појавни облик грађани су окарактерисали као одличну: **4,1%**, добру: **14,9%**, лошу: **16,5 %**, врло лошу: **44,6%**, док се да није сигурно и да нема мишљење изјаснило по **9,9%** грађана. Ово питање је било посебно важно за овај рад, јер се директно односи на савремене процесе и њихов утицај на физиономију насеља. Тако, ако се одговори мало другачије формулишу, имаћемо ситуацију да око **60%** грађана сматра да је изградња наведеног објекта лош потез, око **20%** да је добар, док је исто толико било неопређено или није имало мишљење. Ово питање је по свом смислу, готово универзално, па се његови одговори слободно могу примијенити и на питања везана за објекте као што су „Базар“, „Норк“, Пошта или Српско народно позориште. Изградња „стакленца“ у строгом центру града била је, у вријеме спровођења анкете веома актуелна, па је баш због тога уследило такво питање. На питање 18. које је тражило да се грађани изјасне о туристичкој атрактивности Новог Сада, да је атрактиван одговорило је **31,4%**, да није **2,1%**, а да није, али да би могао бити **66,5%**. Ово је веома интересантно питање, на које су Новосађани веома искрено одговорили. Град има потенцијала и елемената да буде атрактиван, али је потребно ного тога учинити да он то стварно и постане. Када се гледају старе фотографије, Нови Сад изгледа много атрактивније и љепше. То би могао да буде и репер према коме би се дјеловало, ради остваривања постављеног хипотетичког питања.

Утицај савремених процеса на туризам

Када се говори о градском туризму као специфичном облику туристичких кретања, треба рећи да је та његова специфичност и посебност мотивска. То значи да градови представљају комплексне туристичке мотиве, те да су сачињени од појединачно атрактивних објеката, архитектонских и амбијенталних цјелина, атрактивног споменичког наслеђа, те парковских површина, цвијетних алеја, дрвореда, спортско-рекреативних терена и комплекса, пословно-трговачких центара (Јовичић, Д. 2003, 83).

Рад се посебно бави питањем какав одјек те савремене тенденције имају на туризам, обзиром да су градска насеља, односно њихова стара је-

згра најзначајнији и појединачно најпосјећенији туристички мотив. Овдје треба рећи да ти утицаји нису директни и да се остварују посредно, јер савремени процеси утичу на нестајање старих, амбијенталних цјелина, веома интересантних и атрактивних са становишта туризма. У том смислу, најбољи је примјер изградња зграде „Париски магацин“, од модерних материјала, стакла и метала, у амбијенталном окружењу са краја XIX вијека. На тај начин је разбијена архитектонска и амбијентална цјелина, а у простор убачен страни фактор, само да би се показало и доказало да неко има новца да то изгради на том мјесту. Међутим, треба истаћи да се не може примијетити негативан утицај наведеног проблема на градски туризам или на општи промет туриста, али је то последица неразвијености туризма, а не одсуства негативних утицаја савремених тенденција. Што је најгоре, када се туризам у граду развије и број туриста повећа, али на бази туристичке инфраструктуре, неће постојати репер са којим би се, затечено стање са уништеним старим градским амбијентима, могло мјерити. То зато што је град Нови Сад, био, а и данас је, туристички недовољно развијен. Тако се неће схватити да град, због тога, у туристичком смислу стагнира. Јер, логично је да када нестане главна мотивска вриједност и туристички промет опадне. За то је најбољи примјер планински туризам, јер када почетком марта почне да се топи снијег, број туриста вртоглаво опада. Исти би био случај и са градским туризмом, коме старих урбаних цјелина значи исто што и планини губитак снијега, с том разликом што је би овдје губитак био трајан, а не сезонске.

Закључак

Закључак је да град губи своје физиономске квалитете, који су га кандидовали и пружали могућност озбиљнијег развоја града Новог Сада као дестинације градског и културног туризма. То је евидентно не само у ширем центру града, него и у строгом урбаном дијелу, који би морао бити под строгим видом заштите и надзором историчара умјетности. У том смислу је потпуно јасно да савремени процеси у грађевинарству остављају негативан утицај на физиономске вриједности града, а предвиђа се да ће то у значајној мјери успоравати, ако не и онемогућити нормалан развој градског туризма.

Литература

- Група аутора (2004), *Нови Сад на длану*, ПМФ Нови Сад, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
Гарача, В. (2005) *Фотографије*, Нови Сад
Јовичић, Ж. (1967), *Туризам Србије*, Научна књига, Београд.
Петровић, Б. (1963), *Нови Сад*, Матица Српска, Нови Сад.